

EUR GUIDE

Genus

 Svensk version

This project is co-funded by the Internal Security Fund of the European Union – **GA N° 871038**

1. Om EUROGUIDE Projektet och Partners

Om EUROGUIDE

Tonåren är en tid i alla människors liv där vi ofta ifrågasätter, utvecklar våra idéer och åsikter, utforskar olika världsbilder och söker efter vår identitet och roll i världen. Utbildning är därmed avgörande för att bl.a. förhindra att ungdomar lockas till extremistiska ideologier, rörelser och organisationer - oavsett om det är religiös extremism, högerextremism, vänsterextremism eller andra hot mot demokratiska och inkluderande samhällen. Det är därför väldigt viktigt att hjälpa och stödja personer som arbetar som frontlinjeutövare (till exempel lärare, ungdomsledare och socialarbetare) för att göra det möjligt för dem att på ett effektivare sätt ta itu med ungdomars utsatthet för radikalisering och extremism. Detta kommer följaktligen att bidra till att förebygga och motverka ungdomsradikalisering och våldsbejakande extremism; både i den verkliga, men också i den virtuella världen som ungdomar lever i nu.

Frontlinjeutövare på lokal nivå kan bidra till att förhindra radikalisering genom att ta itu med de polariseringsfrågor som kan leda till att en/flera ungdomar känner sig marginaliserade, vilse, osv. och därmed ytterligare utsatta för extremistiska ideologier. Ett av de största problemen när det gäller att skapa resurser för att stödja lärare, socialarbetare, osv. är att de frågor som orsakar polarisering kommer att variera avsevärt mellan EU:s medlemsstater och mellan de olika typer av extremism som ungdomar kan utsättas för. Det finns även olikheter inom ett land där problemen kan variera väsentligt från norr till söder, stad till stad, och t.o.m. skola till skola.

Dock, trots dessa obestridliga skillnader och komplexiteten i ämnet, finns det viktiga likheter som EU-länder och olika frontlinjeutövare kan lära av varandra. EUROGUIDE-förslagen är därför att producera praktiska verktyg – tillgängliga via en online-plattform¹ – för att bemyndiga olika frontlinjeutövare i deras uppdrag att vägleda och lära ungdomar att identifiera och anta de demokratiska värden som delas av EU-medborgare, och som därför kan vara av allmänt värde. De praktiska verktygen i online-plattformen omfattar:

- En första-hjälpen *handbok* för frontlinjeutövare med praktiska svar på kontroversiella händelser och beteenden, skrivna för varje partnerland² på det lokala språket och därmed också främst baserat på den specifika nationella situationen i varje land. Handboken är både tillgänglig i PDF-version eller som ett interaktivt verktyg.
- En *online-frågesport* för frontlinjeutövare att använda med unga. Målet med denna frågesport är att hjälpa frontlinjeutövare i varje partnerland att bättre känna igen till exempel falska nyheter och propaganda, vilket följaktligen kan hjälpa unga att bygga sin motståndskraft mot bl.a. polariserande berättelser genom att öka deras kritiska tänkande.
- Ett *online-utbildningsprogram* som på ett enkelt vis förklarar för frontlinjeutövare hur de ska använda online-plattformen på ett effektivt sätt.

¹ Den refereras också som "levande plattform" (engelska: "living platform") då den kommer att skapas på ett sätt som gör det enkelt för EUROGUIDE partners att uppdatera dess innehåll i framtiden om nödvändigt.

² De länder som deltar i EUROGUIDE projektet är Sverige, Belgien, Nederländerna, Ungern och Italien.

Innehållet för varje lands handbok har utvecklats genom intervjuer med frontlinjeutövare som bor och jobbar i Belgien, Sverige, Italien, Ungern och Nederländerna. Detta för att bättre förstå de nuvarande problem, frustrationer, befintliga luckor och stöd som för att – på ett effektivare sätt – förhindra och motverka polarisering och radikaliserings bland unga. Det har också tillåtit EUROGUIDE-konsortiet att utbyta idéer, jämföra metoder och samverka länderna emellan för att, i största möjliga utsträckning, fastställa gemensamma tips, värderingar, osv. och integrera dessa i det dagliga arbetet och i den interaktion som lärare, socialarbetare, ungdomsledare, osv. har med ungdomar – och i slutändan skapa en handbok anpassad till varje partnerland. Online-frågesporten som frontlinjeutövare bör använda tillsammans med ungdomarna är, i viss utsträckning, formulerad på ett likartat sätt partnerländerna emellan. Dock har vissa frågor behövts ändras och anpassas för att passa in i varje lands specifika sammanhang.

Som ett resultat av online plattformen och via de nämnda praktiska verktygen, kommer utövare förhoppningsvis kunna integrera undervisningen om delade värderingar i det stöd det ger unga, få tillgång till pragmatiska lösningar och svar på specifika problem, och använda resurser som hjälper ungdomar att få mediekunskap som stöder deras motståndskraft mot extremistiska miljöer. Huvudsyftet med EUROGUIDE projektet kan således sammanfattas under de följande fyra punkter:

- *Öka medvetenheten och kapaciteten hos frontlinjeutövare att känna igen polarisering* → frontlinjeutövare som interagerar med ungdomar kommer att få en bättre förståelse för till exempel orsaker och effekter av polarisering och de ideologier och desinformation som kan främja detta.
- *Främja interaktionen mellan olika lokala aktörer* → online plattformen kommer att koppla frontlinjeutövare till pålitliga partners och låta olika organisationer dela viktig information och erfarenhet inom ämnet.
- *Främjande av åsikter om alternativa röster* → de praktiska verktygen kommer att ge frontlinjeutövare konkreta, koncisa och konstruktiva svar på de kontroversiella och svåra situationer de kan stöta på i sitt dagliga arbete med unga. Dessa budskap kommer vidare inriktas på gemensamma och demokratiska värderingar.
- *Utveckla och främja praktiska verktyg* → utveckla en online-plattform (som inkluderar en handbok, frågesport, och online-utbildningsprogram) för frontlinjeutövare som effektivt kommer att öka deras förmåga att förebygga och motverka radikaliserings, polarisering och våldsbejakande extremism.

Varför EUROGUIDE?

Från EUROGUIDE partners tidigare erfarenhet har det framkommit att flera insatser över hela EU främst har riktat in sig på att identifiera tecken på radikaliserings i skolor och/eller skapa guider som syftar till att undervisa om kontroversiella frågor. Dock finns det få initiativ och ett stort behov inom EU nu att erbjuda djupgående vägledning till ett större antal frontlinjeutövare. Dessutom finns det även få resurser som ger pragmatiska lösningar och riktlinjer för att reagera och svara konstruktivt på polariserande berättelser som kan förekomma när man arbetar med unga. De få resurser som finns om detta blir ofta föråldrade, eftersom extremistiska narrativ ständigt skiftar.

EUROGUIDE Partners

Tabell 1 – Basisk information om projektets konsortium

	Organisation	Abbreviation	Land	Hemsida
1	EUROPEAN FOUNDATION FOR DEMOCRACY	EFD	Belgien	https://www.europeandemocracy.eu/
2	CEAPIRE	CEAPIRE	Belgien	http://www.ceapire.be/en/
3	HET GEMEENSCHAPSONDERWIJS	GO	Belgien	https://www.g-o.be/
4	POLITICAL CAPITAL SZOLGALTATO KFT	POL CAP	Ungern	https://www.politicalcapital.hu/
5	DEMOKRATIKUS IFJUSAGERT ALAPITVANY	DIA	Ungern	https://i-dia.org/
6	ASSOCIAZIONE NAZIONALE ASSISTENTI SOCIALI	ASSNAS	Italien	https://www.assnas.it/
7	NOMOS CENTRO STUDI PARLAMENTARI SRL	NOMOS	Italien	https://www.nomoscsp.com/
8	ISTITUTO DON CALABRIA	IRCCS	Italien	http://www.doncalabriaeuropa.org/
9	COORDINAMENTO NAZIONALE COMUNITA DI ACCOGLIENZA ASSOCIAZIONE	CNCA	Italien	https://www.cnca.it/
10	STICHTING THE CONFLICT AND EDUCATION LEARNING LABORATORY	CELL	Nederländerna	https://www.cell.foundation/

2. Tack/Acknowledgement

Vi i EUROGUIDE Sverige vill varmt tacka alla frontlinjeutövare runt om i Sverige som tog sig tiden att bidra till EUROGUIDE projektet genom att dela all sin kunskap och erfarenhet med oss. Ert deltagande har varit avgörande för detta arbete och vi är verkligen tacksamma för er tid, intresse och insats. Vi hoppas starkt att denna handbok kommer att vara till bra stöd och vägledning till er alla, och vi önskar er stort lycka till i ert viktiga arbete med unga. Vidare, vill vi även ge ett stort tack till alla de organisationer, individer, och experter i Belgien och Sverige som vi har konsulterat under projektets gång. Tack så mycket för er tid och intresse.

3. Innehållsförteckning

1. Om EUROGUIDE Projektet och Partners	2
2. Tack/Acknowledgement	5
3. Innehållsförteckning	6
4. Genus.....	7
1. Hur borde jag agera om en student vägrar att delta i en obligatorisk lektion/aktivitet i skolan (exempel: idrott och hälsa (simning) och/eller sexualkunskap)?	7
2. Hur borde jag agera om en ungdom kommer olämpligt klädd till en aktivitet i eller utanför skolan?	8
3. Vad kan jag göra om en ungdom inte vill eller inte får delta i en utflykt/resa som skolan organiserat?	9
4. Hur borde jag agera om jag och/eller en kollega till mig blir behandlad annorlunda av en ungdom på grund av vårt kön?	10
5. Hur borde jag som frontlinjeutövare agera om jag ser att en/flera studenter behandlar andra studenter annorlunda på grund av kön?	11
6. Hur kan jag hantera en situation där en/flera studenter med starkt konservativ syn på mäns och kvinnors roll i samhället, till exempel kräver att olika lektioner ska vara könsseparerade?	11
7. Hur ska jag agera om jag är medveten om att någon av mina unga kommer eller har blivit tvingad att gifta sig?	12
8. På vilka sätt borde jag agera om jag misstänker eller vet om att en av mina kvinnliga elever har blivit könsstympad?	14
9. Unga HBTQ personer är i högre utsträckning än andra unga utsatta för diskriminering, kränkningar och våld både i och utanför skolan. På vilka sätt kan du förhindra att detta händer och följaktligen stärka tryggheten för HBTQ-elever?	15

4. Genus

1. *Hur borde jag agera om en student vägrar att delta i en obligatorisk lektion/aktivitet i skolan (exempel: idrott och hälsa (simning) och/eller sexualkunskap)?*

Utmaning

Det finns tillfällen då unga har vägrat att delta i en obligatorisk lektion/aktivitet i skolan. Anledningarna varierar, men i vissa fall har det varit kopplat till ideologiska och religiösa skäl. Vidare kan föräldrar under vissa tillfällen också uppmuntra sitt barn att inte delta i en obligatorisk lektion/aktivitet, då det anser att denna strider mot deras egna värderingar och sätt att uppfostra sitt barn. Vanliga exempel på lektioner/aktiviteter där unga har visat reservation för att delta inkluderar idrott och hälsa (exempel: simning) samt sex- och samlevnad.

Åtgärdsalternativ

I en sådan situation är det viktigt för dig som lärare att understryka för eleven och/eller föräldern att skolan har egna regler som måste respekteras och följas av alla. Ämnen som till exempel idrott och hälsa och sex- och samlevnad är en del av skolans läroplan. Det innebär att dessa ämnen är obligatoriska för alla studenter och har lika stor betydelse som alla andra ämnen.

Vidare kan du förklara vikten med dessa ämnen och varför de ingår i skolans undervisning. Idrott och hälsa är ett grundläggande ämne i skolan, både för en ungdoms fysiska och mentala hälsa. Undervisningen i ämnet ska utveckla alla elevers kroppsliga förmåga, samt kunskap och intresse om betydelsen av fysisk aktivitet och naturupplevelser för kroppslig förmåga och hälsa. Simning är ett obligatoriskt moment inom idrott och hälsa³, där godkänt krävs för att klara ämnet. Att simma och känna sig trygg i vatten är viktigt utifrån ett livsreddningsmässigt perspektiv men också utifrån ett kulturellt och socialt perspektiv. Sverige är ett vattenland, med över 96 000 sjöar och 2 500km strandremsa⁴. Att inte kunna simma kan hindra en individ, då många aktiviteter är knutna till vatten. Därför är undantagsbestämmelsen för kravet på simkunnighet endast tillämplig om en elev "med särskilda skäl avses funktionsnedsättning eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna nå ett visst kunskapskrav"⁵. Annars ska eleven få särskilt stöd av skolan om nödvändigt för att nå de obligatoriska kraven för att få godkänt i ämnet⁶. Ytterligare är det viktigt att du som lärare kan stödja till exempel unga tjejer när de går igenom sin menstruationscykel, då detta ofta kan påverka deras deltagande och prestation i ämnet. Ett bra tillvägagångssätt är att erbjuda ett säkert utrymme för elever att prata om detta för att hitta en godtagbar lösning tillsammans med dig. Du kan också vidare betona för dina unga det faktum att även de mest konservativa länder i världen har kvinnliga idrottslag på elitnivå som deltar i bl.a.

³ Viktigt: detta gäller elever i grundskolan, då kravet ställs att en elev ska minst kunna simma 200m, varav 50m i ryggläge. Det finns inte uttryckliga krav på kunskaper i simning i gymnasieskolans kurs, Idrott och hälsa. Dock finns det kunskapskrav på åtgärder vid nödsituationer vid drunkningstillbud. Vidare, då en elev ska avsluta sin grundskoleutbildning eller motsvarande utbildning för att kunna påbörja gymnasiet, så kan det vara underförstått att eleven bär denna kunskap när han/hon börjar gymnasiet. Du kan läsa mer om detta på Skolverkets hemsida under "Simning i skolan" [här](#).

⁴ Nelms Metod, "Varför viktig att kunna simma?"

⁵ 10 kapitlet 21 § skollagen (2010:800).

⁶ 3 kapitlet, skollagen (2010:800).

Olympiaderna. Deltagandet av flickor/kvinnor i sport bör alltid uppmuntras, och Sverige har redan visat sig vara världsmästare i flera olika sporter tack vare sina kvinnliga idrottare (exempel på svenska kvinnliga sportikoner: Carolina Klüft, Charlotte Kalla, Annika Sörenstam och Pia Sundhage).

Vidare, när det gäller ämnet sex- och samlevnad är det viktigt att du som lärare belyser vikten av denna kurs, genom bl.a. forskning som visar att långsiktiga satsningar i detta ämne leder till ökad kännedom om mänskliga rättigheter, jämställdhet, och en mer kritisk attityd hos unga personer. Under tonåren upplever unga många förändringar, där frågor om identitet, sexualitet och jämställdhet kan uppstå. Sex- och samlevnad är ett ämne som är starkt kopplat till skolans värdegrundsuppdrag. Därför är det viktigt att du som lärare - tillsammans med andra ämneslärare, rektorn⁷ och elevhälsan - kan erbjuda en trygg miljö, där frågor vågas ställas, där skillnader mellan flickor och pojkar inte förstärks, där tabubelagda områden som kvinnlig sexualitet tacklas, där det finns en balans mellan risk- och friskperspektiv, osv. Områden som till exempel droger, alkoholism och pornografi kan dessutom vara väldigt viktiga att diskutera inom detta ämne. Dessutom borde rektorn i skolan skapa förutsättningar för att lärare samverkar sinsemellan då till exempel könsroller och sexualitet också kan vara starkt länkat till ämnen som biologi och religionskunskap⁸.

2. Hur borde jag agera om en ungdom kommer olämpligt klädd till en aktivitet i eller utanför skolan?

Utmaning

Det händer att ungdomar kommer klädda på ett sätt som kan vara olämpligt för att aktivt och säkert delta i en aktivitet i eller utanför skolan. Detta kan sträcka sig hela vägen från att en elev har på sig pyjamasbyxor till debatten om att kvinnliga elever ska få/inte få bära på hijab, niqab och burka.

Åtgärdsalternativ

Enligt Skolverket får skolor idag inte ställa krav på att elever ska bära på en viss typ av klädsel i skolan. I enlighet med skollagen⁹ och läroplanen är "individens frihet och integritet en del av den värdegrund som ska genomsyra skolan. Det är också skolans uppgift att låta varje enskild elev hitta sin unika egenart. Att välja sin klädsel kan vara ett sätt att göra det"¹⁰. Samtidigt så har skolan ett pedagogiskt och tillsynsansvar, vilket innebär att elever måste klä sig på ett lämpligt sätt beroende på bl.a. säkerhet, väderlek och aktivitet. Om ungdomens klädsel försvårar till exempel kontakt och samspel mellan lärare och elev, påverkar andra elevers rätt till trygghet och god arbetsmiljö, eller medför risker (exempel: laborationer) kan skolan reglera klädseln i sina ordningsregler¹¹. Dock måste dessa alltid följa lagen och andra författningar. Det är också viktigt att olika klädesplagg inte hindrar andra områden som till exempel jämställdhet. Detta genom att till exempel särställa tjejer och pojkar i skolor, då denna fråga om att bära på lämpliga kläder ofta redan är könsbalanserad, med stort fokus

⁷ I grundskolan ansvarar rektorn för att undervisningen sex- och samlevnad involveras i olika ämnen. I gymnasieskolan har rektorn inom givna ramar ett särskilt ansvar för att elever får kunskap om ämnet.

⁸ Se intressanta video klipp om att bl.a. lyfta sex och samlevnad i skolan via Skolverkets hemsida [här](#). Du kan även använda dig av sidor som till exempel ungdomsmottagningen [här](#) och RFSU [här](#).

⁹ 1 kapitlet 4 och 5 §§ skollagen (2010:800).

¹⁰ Skolverket, "Skoluniform".

¹¹ Ernfors, "Om religionsutövning och religiös klädsel i skolan".

på endast kvinnliga elever. Det är även viktigt här att understryka att du som lärare även har yrkesetiska principer som du har skyldighet att förhålla dig till¹². Detta innebär till exempel att skydda och stödja en elev som inte vill bära på en viss klädsel (exempel: hijab) från föräldrar och släktingar som tvingar på det. Du har rätt att motverka det som strider mot de samhälleliga värderingar Sverige vilar på.

Vidare, när det gäller dig som fritidspedagog, ungdomsledare, eller andra frontlinjeutövare som har kontakt med unga utanför skolan, är det viktigt att du följer de riktlinjer som ges på din arbetsplats angående lämplig klädsel för att delta i den aktivitet du håller i. Om ungdomens klädsel försvårar till exempel hans/hennes aktiva deltagande i aktiviteten eller utför en säkerhetsrisk, så måste detta tas upp med eleven och/eller elevens föräldrar. Olika klädkoder kan krävas i vissa fall för att kunna ta del av en aktivitet (exempel: olika sporter).

3. Vad kan jag göra om en ungdom inte vill eller inte får delta i en utflykt/resa som skolan organiserat?

Utmaning

När du anordnar utflykter/resor i och/eller utanför Sverige kan vissa elever uppge att de inte kommer att delta i en sådan aktivitet. I de flesta fall presenterar dessa studenter inte något särskilt skäl för sitt beslut, med undantag för vägran som kan motiveras av bl.a. kulturell, traditionell och religiös uppfattning och bristen på vilja att samarbeta med andra studenter. Det kan dock också bero på grupstryck från kamrater och/eller tryck från föräldrar som oroar sig över deras dotters/sons säkerhet eller välbefinnande under utflykten/resan. Vissa föräldrar kan anse aktiviteten som olämplig och bekymra sig över att till exempel flickor och pojkar kan dela boende, att maten som erbjuds inte överensstämmer med religiösa dietregler, och att unga kan komma i kontakt med alkohol och droger medan de är borta. Andra viktiga skäl kan också vara att familjen känner att de saknar ekonomiska medel för att skicka sin son/dotter på utflykten/ resan.

Åtgärdsalternativ

Först och främst är det viktigt att framhäva att när det gäller avgifter för skolresor och liknande så ska en ungdoms ekonomiska ställning aldrig vara avgörande för hans/hennes deltagande. Avgifterna ska vara frivilliga och alla elever ska få delta i aktiviteten, oavsett om deras vårdnadshavare är med och betalar eller inte¹³. Sedan bör du som lärare först prata med studenten för att försöka ta reda på deras och/eller föräldrarnas skäl till att inte låta han/henne delta i aktiviteten. När du som lärare kunnat identifiera området för oro, kan det vara en bra idé att prata med föräldrarna. Under samtalet kan du försäkra dem att eleverna kommer att vara under din och skolpersonalens vård och tillsyn. Du kan förklara att skolresor och utflykter anses vara en naturlig del av utbildningen och många gånger ger värdefulla kunskaper, erfarenheter och viktiga upplevelser för eleverna¹⁴. Särskilt om denna utflykt/aktivitet är en del av skolplanen och elevens sätt att uppnå ett visst skolresultat (exempel: friluftsdag och besök på museum). Du ska öppet diskutera alla dessa frågor och bekymmer med

¹² För mer information läs gärna guiden "Lärares Yrkesetik, ett stöd för introduktionsperioden" [här](#).

¹³ Grundskolan (10 kapitlet 11 § skollagen (2010:800)) och gymnasieskolan (15 kapitlet 18 § skollagen (2010:800)).

¹⁴ Svenska Skidrådet m.fl., "Utflykter i grundskolan".

föräldrarna och, om det är applicerbart, anpassa aktiviteterna till din diskussion och överenskommelse. Vidare, bör du förklara för föräldrarna att genom att förbjuda barn att delta i en utflykt/resa, kan det leda till att eleven alienerar sig från klasskamraterna. Under inga omständigheter ska en ungdom avstå från att delta vid resan/utflykten på grund av till exempel sitt kön (exempel: föräldrar tillåter sin son delta i friluftsdagen men inte dottern).

Å andra sidan, om en elev vägrar att delta och/eller känner press från andra att inte delta, är det väldigt viktigt att du förstår anledningen till detta och vidtar åtgärder därefter (beroende på anledningen). Du kan ta ett samtal med eleven individuellt och/eller i grupp, beroende på vad som känns mest lämpligt. Ifall det behövs, kan du senare även inblanda vårdnadshavare om det är till hjälp/stöd (och även så att föräldrarna är medvetna om situationen).

4. Hur borde jag agera om jag och/eller en kollega till mig blir behandlad annorlunda av en ungdom på grund av vårt kön?

Utmaning

Det händer att ungdomar behandlar sina frontlinjeutövare (till exempel lärare, socialarbetare och ungdomsledare) annorlunda på grund av deras kön. Från att till exempel inte respektera kvinnlig auktoritet till att vägra att ta del av en fysisk aktivitet för att frontlinjeutövaren är en man.

Åtgärdsalternativ

Det är viktigt att notera att precis som en frontlinjeutövare inte kan diskriminera en ungdom på grund av kön, så kan inte heller en ungdom göra detta mot en frontlinjeutövare. Diskriminering i arbetslivet är förbjudet enligt bl.a. diskrimineringslagen, och ingen ska behöva stå ut med att diskrimineras eller trakasseras. Det är arbetsgivaren som har ansvar för att diskriminering inte förekommer i arbetsplatsen¹⁵. Därför är det viktigt att du som frontlinjeutövare tar itu med detta tidigt och inte tillåter detta beteende och diskriminering pågå under längre tid. Det kan vara viktigt att du först pratar direkt med ungdomen för att försöka lösa problemet men om detta inte går får du ta upp det direkt med din arbetsgivare. Vidare, som nämnts kan det finnas tillfällen då till exempel en kvinnlig elev inte känner sig bekväm att ta upp ett tema med sin manliga frontlinjeutövare (till exempel har mens och därför inte vill delta i simningslektionen). Inför sådana tillfällen kan du och arbetsgivaren komma överens om godtagbara lösningar. En viktig början kan dock vara att mer öppet prata om dessa teman; en kvinna borde aldrig behöva känna skam och pinsamhet över att prata om dessa ämnen med någon. Ytterligare, om en elev vägrar att delta i en aktivitet på grund av frontlinjeutövarens kön kan detta anses som diskriminerande, och det ska tas upp med arbetsgivaren.

¹⁵ Diskrimineringsombudsmannen, "Diskriminering i arbetslivet".

5. *Hur borde jag som frontlinjeutövare agera om jag ser att en/flera studenter behandlar andra studenter annorlunda på grund av kön?*

Utmaning

Det kan hända att en/flera ungdomar behandlar andra ungdomar annorlunda på grund av kön, både i och utanför skolan.

Åtgärdsalternativ

Enligt bl.a. skollagen, diskrimineringslagen och barnkonventionen ska alla barn likabehandlas. Det är alltså förbjudet enligt svensk lag att diskriminera någon på grund av till exempel kön, både i och utanför skolan¹⁶. Det är viktigt att förstå att när det gäller skolan så är denna ansvarig för att ingen diskrimineras och trakasseras. Om detta händer med någon av dina elever måste du ta reda på vad som hänt och agera. Detta gäller vare sig eleven blivit trakasserad i skolan, på vägen till eller hem från skolan eller på till exempel en friluftsdag. I vissa fall kan det även vara skolans ansvar att stoppa diskriminering i sociala medier¹⁷. Gynna jämställdhet, mänskliga rättigheter, osv. är direkt kopplat till skolans uppdrag. Det är med detta viktigt att du pratar och förklarar för dina ungdomar att om de skulle bli diskriminerade i skolan på grund av till exempel sitt kön, bör de prata med en anställd; antingen du själv, en annan lärare, skolsyster, fritidspedagog eller någon annan på skolan som de känner förtroende för. Vidare gäller lagar i Sverige om diskriminering också andra frontlinjeutövare som jobbar med barn, till exempel inom socialtjänsten. All typ av diskriminering, inklusive könsdiskriminering, är olagligt i landet och det är därför en del av din roll som frontlinjeutövare att stoppa dessa händelser om de förekommer på din arbetsplats med unga. Detta gäller även unga som identifierar sig själva som HBTQ. Dessa ungdomar kan vara särskilt utsatta för diskriminering på grund av sin sexualitet, som fortfarande i flera sociala kretsar anses som totalt förbjudet och tabubelagda. Det är en del av din roll som frontlinjeutövare att inte låta situationen eskalera och försvara allas lika värde oavsett sexuell läggning (om de har någon eller inte) och kön.

6. *Hur kan jag hantera en situation där en/flera studenter med starkt konservativ syn på mäns och kvinnors roll i samhället, till exempel kräver att olika lektioner ska vara könsseparerade?*

Utmaning

Det har funnits fall då elever och/eller deras föräldrar har krävt könsuppdelade lektioner i skolan (exempel: slöjd, bild och idrott och hälsa).

¹⁶ Skolverket, "Kränkande behandling, mobbning och diskriminering".

¹⁷ Diskrimineringsombudsmannen, "Ingen får diskriminera dig i skolan".

Åtgärdsalternativ

Under de senaste åren har könsuppdelad undervisning i skolan varit ett starkt debatterat tema, då det tidigare inte funnits tydliga formuleringar och riktlinjer i läroplanen som förbjuder könsuppdelade lektioner¹⁸. Följaktligen, i februari 2017 gav regeringen i uppdrag åt Skolverket att förtydliga läroplanen för bl.a. grundskolan för att stärka skolans jämställdhetsuppdrag och därmed motverka traditionella könsmonster och främja allas lika rätt och möjligheter. Tanken med denna ändring i svensk läroplan var att förhindra uppdelningen av elever efter kön, annat än tillfälligt¹⁹. Således, ifall en elev och/eller förälder begär eller kräver att ha könsuppdelade lektioner i skolan, är det grundläggande att du klagar för dem att den värdegrund som anges i läroplanen inbegriper att skolan ska lägga upp undervisningen på så sätt så att flickor och pojkar möts och arbetar tillsammans i undervisningen. Det är en del av skolans demokratiska uppdrag, att främja jämställdhet och inte särskilja studenter på grund av kön²⁰. Du kan ange att skolan är samhällets viktigaste institution för att utbilda och fostra elever till demokratiska medborgare, som bör skydda allas jämställdhet och likabehandling. I skolan är det rektorn som är ansvarig för att skollagen följs och den som ska bestämma i klassrummet är du som lärare. Ditt ansvar gentemot dina elever ligger vidare vid att synliggöra vad som nuförtiden fortfarande uppfattas som kvinnligt och manligt, och bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur dessa kan begränsa människors livsval och livsvillkor²¹. Notera också att enligt Diskrimineringsombudsmannen (DO) kan könsuppdelad undervisning i vissa fall betraktas som diskriminering och dömas enligt diskrimineringslagen i Sverige²².

7. Hur ska jag agera om jag är medveten om att någon av mina unga kommer eller har blivit tvingad att gifta sig?

Utmaning

Tvångsäktenskap är något som fortfarande drabbar kvinnor och män över hela världen. Det har och fortsätter att hända att unga blir gifta mot sin vilja genom tvång.

Åtgärdsalternativ

Alla under 18 år är barn enligt svensk lag. Det är förbjudet att gifta sig med ett barn²³. År 2014 infördes en ny lagstiftning som gör det straffbart att både pressa och tvinga någon att gifta sig mot sin vilja. Även försök och förberedelse till äktenskapstvång är kriminaliserat i och med den nya lagstiftningen, liksom att lura någon att resa utomlands i syfte att han/hon ska giftas bort genom tvång eller utnyttjande²⁴. Från och med 2019, genom ytterligare skärpt lagstiftning, är det i regel förbud mot att erkänna utländska barnäktenskap. De nya reglerna är tillämpliga oavsett vilken anknytning till Sverige

¹⁸ Skolverket, "Konsekvensutredning avseende förslag till ändringar i läroplaner för att förtydliga skolans jämställdhetsuppdrag".

¹⁹ Olsson, "Skärpta krav förbjuder könsuppdelade klassrum".

²⁰ 1 kapitlet 5 § skollagen (2010:800).

²¹ Skolverket, "Jämställdhet i skolan".

²² Diskrimineringsombudsmannen, "Könsuppdelad undervisning".

²³ Socialstyrelsen, "Om barnäktenskap - lagar och regler i Sverige".

²⁴ Justitiedepartementet, "Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap".

som personerna hade när äktenskapet ingicks och/eller hur gamla de är när frågan prövas av en myndighet. Om minst en av personerna fortfarande är ett barn vid prövningen ska det aldrig gå att göra undantag från förbudet²⁵. Vidare, under 2020, för att bekämpa hedersrelaterad våld och förtryck infördes ett nytt brott – barnäktenskapsbrott – vilket gör att det blir straffbart att förmå eller tillåta ett barn att ingå ett äktenskap eller en äktenskapslikade förbindelse. Med detta, bestämde regeringen sig också för att införa ett utreseförbud för att skydda barn som riskerar att föras ut ur Sverige för att utsättas för äktenskap och/eller könsstympning²⁶. Flera internationella studier, inklusive svenska studier, visar på att spänningar om giftermål och val av äktenskapspartner ofta kan leda till att unga personer utsätts för hedersrelaterat våld²⁷. Detta drabbar oftast kvinnor, men andra utsatta grupper som löper en särskilt hög risk för att giftas bort mot sin vilja inkluderar homo- och bisexuella personer samt transpersoner och unga med intellektuell funktionsnedsättning²⁸. Detta då det anses som ett sätt att kontrollera och förhindra att de lever ut sin sexualitet eller könsidentitet. Vidare, pojkar (i olika åldrar) – dock i lägre grad än flickor – utsätts också för tvångsäktenskap samt uppmuntras ibland av familjen att kontrollera, kränka och i vissa fall misshandla sina systrar.

Med detta är din roll som frontlinjeutövare otroligt viktig. Jämställdhet är en avgörande del av arbetet för att motverka hedersrelaterad våld och förtryck. Som en lärare, rektor, socialarbetare, ungdomsledare, osv. har du en juridisk och moralisk skyldighet att skydda dina ungdomar och förhindra att de far illa. Som vuxen i skolan (och utanför) behöver du våga se, fråga, lyssna, och ta elevens berättelse(r) på allvar. Det kan hända att du behöver fråga en elev flera gånger om han/hon mår bra, samt sakta men säkert bygga upp ditt förhållande till dina ungdomar. Ett barn ska alltid känna sig trygg i sin skola och gentemot lärare, socialtjänstemän, tränare, osv. Detta för att kunna be om hjälp och stöd om individen är på väg att fara illa genom att till exempel tvingas ingå äktenskap mot sin vilja. Vidare, och då vi pratar om barn, är det alltid grundläggande att du som frontlinjeutövare når fram till föräldrarna²⁹. Genom dialog kan man öka förståelsen för till exempel de värdegrunder som det svenska samhället är byggt på. Några varningstecken på att en ungdom lever i en hederskontext och riskerar att bli bortgift mot sin vilja kan till exempel vara³⁰:

- Ungdom bevakas av syskon eller andra familjemedlemmar.
- Regelbunden frånvaro och skolk.
- Eleven rymmer hemifrån.
- Oro över att föras ut ur landet under lov eller utlandssemester (för att bli bortgift).
- Depression och självmordstankar.
- Rigid kontroll över fritiden, till exempel ungdomen får inte närvara vid aktiviteter utanför skolan.
- Oro över att familjen får reda på att eleven är homosexuell, bisexuell eller transperson.
- Utåtagerande beteende för att få uppmärksamhet.

²⁵ Läs Riksdagsbeslutet 2018-11-21 [här](#).

²⁶ Justitiedepartementet, "Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet".

²⁷ Ifall du är intresserad av att veta mer om detta begrepp besök Regeringens handlingsplan, för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer. Skr.2007/08:39

²⁸ Ungdomsstyrelsen, "Gift mot sin vilja".

²⁹ Skolverket, "Motverka hedersrelaterat våld och förtryck".

³⁰ Viktigt att notera att dessa är bara några exempel. För dig som lärare som vill fördjupa din kunskap och veta mer om ämnet kan du ta del av Skolverkets stödmaterial "Hedersrelaterat våld och förtryck – skolans ansvar och möjligheter" [här](#). För andra frontlinjeutövare, kan du ta del av sektionen "vem kan jag vända mig till?" här i handboken för att få mer information om ämnet.

När det gäller skolpersonal, ska du alltid uppmärksamma varningssignaler. Dock är det viktigt att du inte gör bedömningar; detta är socialtjänstens uppgift. Om du får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa, har du skyldighet enligt lag som skolpersonal att genast anmäla detta till socialtjänsten³¹. För dig inom socialtjänsten är det din plikt att utreda barnets situation och bedöma om barnet behöver det skydd eller stöd som ni förfogar över. För dig som jobbar inom elevhälsan har du också en viktig roll att uppmärksamma varningssignaler och hjälpa och stödja ungdomen vidare till socialtjänsten. Nära samarbete mellan de olika parterna kan vara livsavgörande för barnet som drabbas. Därför är det viktigt att ta anmälningsplikten på största allvar och skydda/stödja barnet på alla möjliga sätt och vis inom din roll som frontlinjeutövare.

8. På vilka sätt borde jag agera om jag misstänker eller vet om att en av mina kvinnliga elever har blivit könsstympad?

Utmaning

Könsstympning av flickor och kvinnor är en allvarlig kränkning som medför stort lidande. Det är ett drastiskt sätt att utöva kontroll över flickors och kvinnors sexualitet och på så sätt, enligt vissa kulturer³², bevara familjens heder. Av FN, EU och andra organisationer och myndigheter ses könsstympning av flickor och kvinnor idag som ett uttryck för hedersrelaterade våld och förtryck, som strider mot global jämställdhet och är en direkt kränkning av barns och kvinnors mänskliga rättigheter³³. Enligt UNICEF könsstympas 3,9 miljoner flickor/kvinnor varje år runt om i världen, med de högsta siffrorna registrerade i Afrika och i Mellanöstern. Dock, till följd av ökad migration, har kvinnlig könsstympning blivit ett växande problem även i länder som i Sverige. Därför, sedan 2017, har vår lagstiftning skärpts; förövaren som utför ingreppet riskera att hamna i fängelse mellan två och tio år. Även förberedelser och underlåtenhet att avslöja könsstympning är straffbart³⁴. Dock, trots dessa regler, är kvinnlig könsstympning fortfarande ett viktigt problem i dagens Sverige som vi måste bekämpa tillsammans med målet att helt avskaffa denne omänskliga sedvänja.

Åtgärdsalternativ

Din roll som frontlinjeutövare är grundläggande för att bekämpa flickors könsstympning. Ett sätt att göra detta är genom att utbilda och prata om ämnet med dina ungdomar, både i och utanför skolan. Frågor som till exempel "vad är könsstympning?", "vilka psykologiska och fysiska konsekvenser kan det ha på en flicka/kvinna?", "varför gör man detta?", osv. är viktiga att diskutera i en trygg miljö tillsammans med dina ungdomar. Vidare kan dessa frågor och diskussioner också vara viktiga att lyfta med barnens föräldrar. Detta kan göras både individuellt och i gruppsammanhang, där man presenterar ämnet och sedan lämnar ordet öppet för frågor och diskussion (exempel: under ett föräldramöte). När det sedan gäller ett barn som redan har blivit könsstympat kan det hända, då även spädbarn könsstympas, att de unga inte är medveten om detta. Därför är det viktigt för dig som lärare, ungdomsarbetare, socialtjänsteman, inom elevhälsan, osv. att vara medveten om och uppmärksamma både konsekvenserna av och följderna av könsstympning för en flickas psykiska och

³¹ Läs mer om orosanmälan för skolpersonalen under rubriken "stöd i att följa anmälningsplikten" [här](#).

³² Könsstympning av flickor och kvinnor förekommer bl.a. inom kristna och muslimska grupper.

³³ Socialdepartementet, "Handlingsplan mot könsstympning av flickor och kvinnor".

³⁴ UNICEF, "Kvinnlig köns-stymp-ning ger flickor men för livet".

fysiska hälsa. Könstympning är förenat med stort fysiskt och psykiskt lidande, där en flicka behöver hälsovård och extra stöd. World Health Organisation (WHO)³⁵, lyfter bl.a.:

- Traumareaktioner.
- Svårigheter och smärta när flickan ska kissa.
- Stora svårigheter och smärta vid menstruation.
- Återkommande sår-, hud- och slemhinneinfektioner.
- Återkommande urinvägsinfektioner.
- Varbölder (abscesser).
- Sexuella smärtor och svårigheter.
- Förlossningskomplikationer.
- Kontinuerliga somatiska symptom som magvärk, huvudvärk och illamående.

Notera att då könstympning är en del av hedersrelaterat våld (precis som tvångsäktenskap), är det viktigt att du - inom din position och arbetsroll - följer den process som redan nämnts under fråga 7 ovan. Vidare är det mycket viktigt att understryka för en tjej/kvinna som har blivit omskuren att du inte är ensam i den här situationen och det finns hjälp att få; både psykiskt och fysisk. Det kan bli bättre och det är viktigt att prata om det. Man kan leda flickan vidare till ställen som till exempel ungdomshälsan, ungdomsmottagningen, elevhälsan i skolan, vårdcentralen, osv. för att få den professionella hjälp och det stöd hon behöver. Slutligen, som tidigare nämnts, är det viktigt att alltid understryka till dina unga att könstympning är olagligt och straffbart i Sverige; det strider helt mot våra lagar och värderingar.

9. Unga HBTQ personer är i högre utsträckning än andra unga utsatta för diskriminering, kränkningar och våld både i och utanför skolan. På vilka sätt kan du förhindra att detta händer och följaktligen stärka tryggheten för HBTQ-elever?

Utmaning

En persons sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck ska inte avgöra hur andra bemöter en eller vilka rättigheter och möjligheter som finns i samhället. Dock, för unga HBTQ-personer är det ändå ofta så. Unga HBTQ-personer lider ofta av bl.a. sämre psykisk hälsa på grund av faktorer som till exempel marginalisering, diskriminering och våld, samt har det även svårare att etablera sig i arbetslivet än andra unga³⁶. Därför är din roll som frontlinjeutövare så viktig, genom att vidare stödja och stärka unga HBTQ-personers hälsa och rättigheter; vare sig i skolan, inom en fritidsverksamhet, eller på en ungdomsmottagning.

³⁵ Hedersförtryck.se, "Vilka konsekvenser kan det få?".

³⁶ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, "Öppna skolan! Om HBTQ, normer och inkludering i årskurs 7-9 och gymnasiet".

Åtgärdsalternativ

Läs nedanstående förslag³⁷ för att i nära framtid kunna förhindra att denna situation fortsätter för unga HBTQ-personer och följaktligen stärka trygghet för HBTQ-personer:

- Unga HBTQ-elever osynliggörs ofta i undervisningen → vi måste alltid sträva efter att ha en inkluderande miljö (ta med HBTQ perspektiv i undervisningen), förvänta dig inte att alla i din grupp är heterosexuella.
- Trygghet, acceptans och förståelse → gör det tydligt för eleven att hon/han är aldrig ensam. Du finns alltid där för att stödja dem.
- Normalisering → det ska vara helt normalt att personer har olika sexuella läggningar, könsidentitet eller könsuttryck. Vi måste fortsätta att bryta tystnaden om detta temat.
- Stöd/respekt unga mot unga.
- Introducera unga HBTQ-elever och andra till stödjande webbforum, mötesplatser (HBTQ förebilder), osv. Identitetsstärkande och hälsofrämjande faktorer på internet, i fritidsverksamheter och i hemmet.
- Motverka HBTQ-fobi.
- Hjälpa föräldrar, syskon, vänner och andra förstå temat bättre (till exempel genom möten, presentationer och utbildning).
- Öka förtroende bland unga HBTQ-personer för skolan, myndigheter, osv.
- Lyssna alltid på unga för att hjälpa dem att må bra och kunna vara sig själva.

³⁷ För fler idéer kan vi starkt rekommendera att du besöker MUCF hemsidan, där det finns många olika bra initiativ för dig som frontlinjeutövare att stödja unga HBTQ-personer. Läs till exempel rapporten "Stödjande och stärkande" som finns tillgänglig i deras hemsida [här](#).